

IISALMEN KAUPUNGIN JA YLÄ-SAVON SEUDUN ELINVOIMA-ANALYYSI

VTT Timo Aro ja Valt.yo Rasmus Aro
Tammikuu 2017

SISÄLTÖ

1. Tausta

2. Elinvoima-analyysin
tulokset

3. Johtopäätökset

1. Tausta

MISTÄ PUHUTAAN, KUN PUHUTAAN ALUEEN ELINVOIMASTA?

- Hyvinvoinnista
- Kasvusta
- Kilpailukyvyistä
- Kannattavuudesta
- Tuloksellisuudesta
- Dynaamisuudesta
- Energisyydestä
- Ketteryydestä
- Notkeudesta
- Muutosvalmiudesta
- Jne.

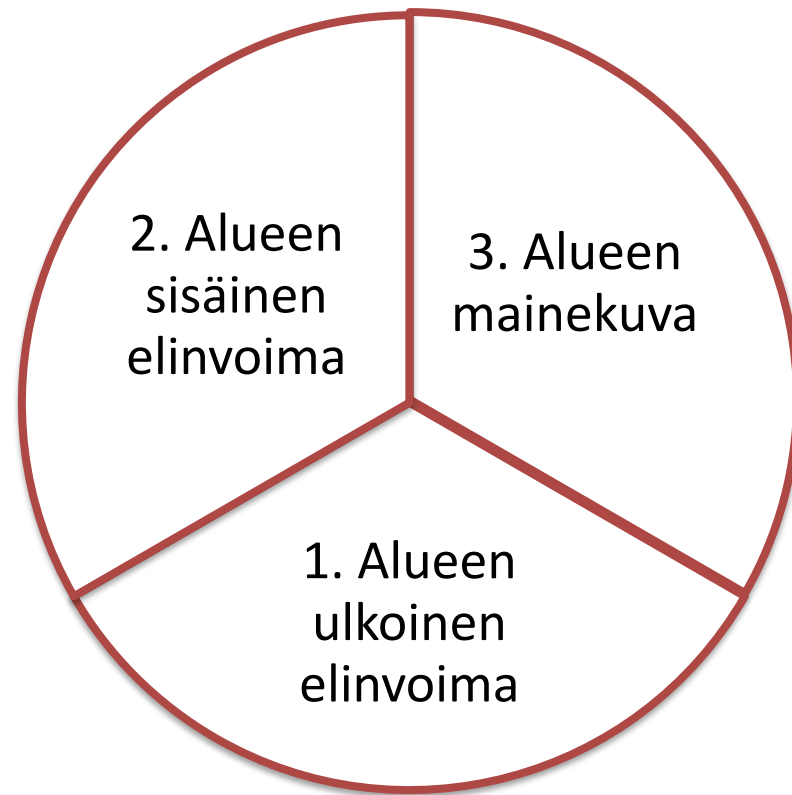
ELINVOIMAN VIITEKEHYS

Ulkoinen elinvoima:

- **Isot ulkoiset toimintaympäristöön vaikuttavat makrotekijät**, jotka liittyvät mm. elinkeino- ja toimialarakenteeseen väestö- ja työllisyyskehitykseen, alue- ja yritystalouteen, osaamiseen ja koulutukseen, tutkimukseen ja tuotekehitykseen tai saavutettavuuteen ja etäisyyksiin.
- Muutokset tapahtuvat keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä: **muutoksen hallinta riippuu ulkopuolisista päätöksistä ja resursseista**

Sisäinen elinvoima:

- **Alueen sisäiseen toimintaympäristöön vaikuttavat mikrotekijät**, jotka liittyvät rakennettuun etuun: alueen tekemät strategiset painopisteet ja valinnat, kyky tehdä päätöksiä, muutosherkkyys, sisäinen yhteistyö- ja luottamuskulttuuri, yhteistyörakenne ja sopimusjärjestelyt jne.
- Muutoksia tapahtuu kaikilla aikaväleillä ja niitä on mahdollista ennakoida ja vaikuttaa omin toimenpitein: **muutoksen hallinta omissa käsissä**
- Alueen mentaalinen etu avainroolissa: tulevaisuususkko, myönteinen kasvuretoriikka, identiteetti, ilmapiiri, fiilistekijät ja alueen kehitystä vahvistavat yhdistävät tekijät

ELINVOIMA-ANALYYSIN AINEISTO JA AINEISTON KÄSITTELY

- Analyysin aineiston muodostivat Tilastokeskuksen, THL:n ja Kuntaliiton tietokannat. **Analyysiin sisällytettiin kolme alueiden ulkoiseen elinvoimaan (kilpailukykyyn) liittyvää teemaa, jotka liittyivät aluetalouteen, työllisyyteen ja vetovoimaan.**
- Jokaisessa teemassa oli 4-5 ”supermuuttujaa”. **Supermuuttajat ovat sellaisia, joilla on merkittävät positiiviset tai negatiiviset kerrannaisvaikutukset alueen kehitykseen.** Lisäksi niiden informaation perusteella voidaan tehdä tulkintoja alueen aiemasta ja tulevasta kehityksestä.
- **Analyysin kohteena oli seitsemän Ylä-Savon seudun kuntaa, mutta keskiössä oli Iisalmen kaupunki.** Tavoitteena oli paikan-
taa sekä Iisalmen kaupungin että koko seudun positio suhteessa toisiinsa ja koko maan keskiarvo- ja mediaanikuntaan.
- Analyysin aikajänne käsitti kaikkien teemojen ja muuttujien osalta keskipitkän aikavälin tiedot (2005-2014/2015) Analyysiin kerättiin erikseen sekä absoluuttista ja suhteellista tilastotietoa muutos- ja kehitysdynamiikasta.

1.

**ALUETALOUS-
DYNAMIIKKA**

2.

**TYÖLLISYY-
S-DYNAMIIKKA**

3.

**VETOVOIMA-
DYNAMIIKKA**

ANALYYSIN OSA-ALUEET JA MUUTTUJAT

ALUETALOUS	TYÖLLISYYS	VETOVOIMA
Taloudellinen huoltosuhde 2005-2014	Työllisyysaste 2005-2014	Aktiiviväestön osuus (15-64 vuotiaat) 2005-2015
BKT euroa asukasta kohden 2005-2014	Yksityisen sektorin osuus kaikista alueen työpaikoista 2005-2014	Väestönlisäys 2010-2016
Yrityskanta (toimivat yritykset) suhteessa väkilukuun 2005-2015	Yksityisen sektorin työpaikkakehitys 2005-2014	Väestönkehitys 2015-2030
Kunnallisverotettavat tulot 2005-2014	Työpaikkaomavaraisuusaste 2005-2014	KELA:n sairastavuusindeksi 2005-2015
		Muuttoliikkeen laskennallinen tulokertymä vuosina 2010-2014

- **Absoluuttista elinvoimaa** analysoidaan muuttujittain korkeimman tai parhaimman arvon perusteella
- **Suhteellista elinvoimaa** analysoidaan muuttujittain muutos- tai kasvuprosentin perusteella

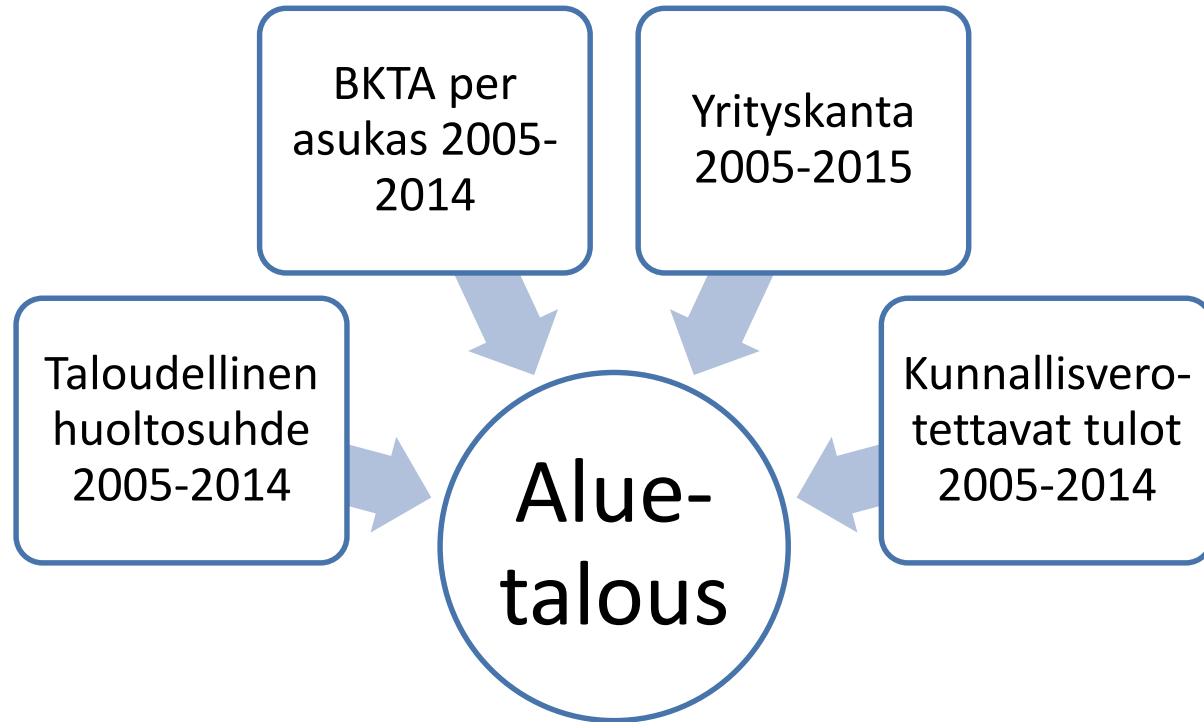
LUKUOHJE SEURAAVIIN TAULUKOIHIN

1. Jokainen analyysin teema ja muuttuja esitetään samalla tavalla. Diojen vasemmalla puolella on selitelaatikko ja oikealla koostelaatikko
2. Selitelaatikossa kerrotaan mitä kyseinen muuttuja kuvaa ja mittaa
3. Seuraavaksi esitetään kyseisen muuttujan osalta koko maan kaikkien kuntien keskiarvo (313 kuntaa) ja mediaani (keskimmäisen kunnan arvo)
4. Tämän jälkeen tuodaan esille lisälmen kaupungin ja Ylä-Savon seudun kuntien positio suhteessa toisiinsa ja koko maahan
5. Lopuksi selitelaatikossa kerrotaan alueen yksittäisten kuntien tilanne siten, että selitteessä korostetaan parhaimman absoluuttisen arvon tai suurimman suhteellisen muutoksen saaneita kuntia

2. Elinvoima-analyysin tulokset

ALUETALOUSDYNAMIIKKA

TALOUDELLINEN HUOLTO- SUHDE VUOSINA 2005-2014

- Muuttuja kuvaa ei-työllisten (työttömät ja työvoiman ulkopuoliset) suhdetta työllisiin
- Taloudelliseen huoltosuhteen keskiarvo oli koko maassa 1,63 ja mediaani 1,62 vuoden 2014 lopussa
- **Iisalmen taloudellinen huoltosuhde oli hieman kilpailukykyisempi kuin mediaani ja koko maassa keskimäärin**
- Ylä-Savon muiden kuntien taloudellinen huoltosuhde oli heikompi kuin maassa keskimäärin (pl. Vieremä). Heikoin huoltosuhde oli Pielavedellä, jossa ei-työllisiä oli yli kaksi yhtä työllistä kohden.

Kunta	2005	2010	2014	ABSOLUUTTINEN MUUTOS 2005-2014
IISALMI	1,53	1,47	1,61	0,07
KEITELE	1,72	1,73	1,66	-0,05
KIURUVESI	1,88	1,86	1,89	0,01
LAPINLAHTI	1,70	1,71	1,72	0,02
PIELAVESI	2,08	2,10	2,14	0,05
SONKAJÄRVI	1,92	1,86	1,99	0,07
VIEREMÄ	1,58	1,49	1,54	-0,05
KOKO SEUTU	1,77	1,74	1,79	0,02
KOKO MAA KESKIARVO	1,56	1,54	1,63	0,07
KOKO MAA MEDIAANI	1,52	1,51	1,62	0,10

BKT SEUDUITTAIN 2005-2014*

- Muuttuja kuvaa kaikkien alueella tuotettujen tavaroiden ja palveluiden määrää eli kokonaistuotantoa. Kokonaistuotannon määrä suhteutetaan alueen väkilukuun
- Koko maan BKT asukasta kohden keskiarvo oli 37 602 ja mediaani 29 291 euroa asukasta kohden vuonna 2014
- Ylä-Savon seudun BKT/asukas kasvoi huomattavasti enemmän kuin koko maan keskiarvo ja mediaani. Ylä-Savon BKT asukasta kohden oli kuitenkin yli 10 000 euroa matalampi kuin maassa keskimäärin vuonna 2014, ja jäi myös alle koko maan mediaanin
- Ylä-Savon seudun BKT koheni koko maan keskiarvoa ja mediaania enemmän vuosina 2005-2014.

ALUE	2005	2010	2014	MUUTOS ABS. 2005- 2014	MUUTOS % 2005-2014
YLÄ-SAVON SEUTU	19 976	25 761	27 432	7 456	27,2
KOKO MAA KESKIARVO	31 335	34 885	37 602	6 267	20,0
KOKO MAA MEDIAANI	24 140	26 974	29 201	5 061	21,0

* Tiedot saa vain seutukuntatasolla

YRITYSKANTA SUHTEESSA ALUEEN KESKIVÄKILUKUUN 2005-2015

- Muuttuja kuvaa alueella toimivien yritysten määrää (=yrityskanta) suhteessa alueen keskiluvun tuhanteen asukkaaseen. Tulokset ilmaistaan promilleina tuhatta asukasta kohden
- Koko maassa oli keskimäärin 75,3 ja mediaani 71,5 toimivaa yritystä tuhatta asukasta kohden vuoden 2015 lopussa
- **Iisalmen yrityskanta on alhaisempi kuin kunnissa keskimäärin tai mediaanikunnassa. Iisalmissa oli vähiten toimivia yrityksiä suhteessa väestöpohjaan Ylä-Savon seudun kunnista.**
- Ylä-Savon seudulla toimi vähemmän yrityksiä kuin maassa keskimäärin eikä yhdessäkään seudun kunnassa toiminut maan keskiarvoa tai mediaania enemmän yrityksiä asukasluvuun suhteutettuna.

KUNTA	2005	2010	2015	MUUTOS PROMILLEA 2005-2015
IISALMI	53,2	57,0	58,9	5,7
KEITELE	46,0	48,4	60,9	14,9
KIURUVESI	49,7	58,3	65,9	16,3
LAPINLAHTI	48,2	53,4	63,2	15,0
PIELAVESI	48,3	49,1	62,2	13,9
SONKAJÄRVI	45,8	48,2	56,8	11,0
VIEREMÄ	49,0	56,8	63,9	14,9
KOKO SEUTU	50,1	54,8	61,3	11,2
KOKO MAA KESKIARVO	58,5	66,3	75,3	16,8
KOKO MAA MEDIAANI	56,1	64,0	71,5	15,5

Lähde: Tilastokeskus, yritykset/aloittaneet ja lopettaneet yritykset; väestö

KUNNALLISVEROTETTAVAT TULOT VUOSINA 2005-2014

- Muuttuja kuvaa alueen kunnallis-, yhteisö- ja kiinteistöverojen yhteismäärää asukasta kohden
- Kunnallisverotettavien tulojen määrä oli keskimäärin 3 374 ja mediaani 3 294 euroa asukasta kohden koko maassa vuonna 2014
- **Iisalmen verotettavat tulot olivat 3,7% maan keskiarvoa korkeammat. Kunnallisverotettavissa tuloissa tapahtuneet muutokset olivat sekä absoluuttisesti että suhteellisesti hieman maan keskiarvoa korkeammat.**
- Ylä-Savon seudun verotettavat tulot olivat 7,3 % matalammat kuin koko maassa keskimäärin. Verotettavien tulojen absoluuttinen muutos oli hieman alhaisempi kuin maassa keskimäärin, mutta suhteellinen muutos vähän korkeampi. **Verotettavat tulot jäivät kaikissa seudun kunnissa Iisalmen kaupunkia lukuun ottamatta alle maan keskiarvon ja mediaanin vuonna 2014.**

KUNTA	2005	2010	2014	MUUTOS ABS. 2005-2014	MUUTOS % 2005-2014
IISALMI	2306	2930	3501	1195	51,8
KEITELE	2035	2530	2946	911	44,8
KIURUVESI	1774	2340	2768	994	56,0
LAPINLAHTI	1949	2342	2887	939	48,2
PIELAVESI	1835	2358	2760	926	50,4
SONKAJÄRVI	1914	2564	2939	1026	53,6
VIEREMÄ	1979	2673	3197	1217	61,5
KOKO SEUTU	2047	2616	3126	1080	52,7
KOKO MAA					
KESKIARVO	2261	2895	3374	1113	49,2
KOKO MAA					
MEDIAANI	2192	2780	3294	1102	50,3

Lähde: Tilastokeskus, kuntien tilinpäätökset; Kuntataliitto, taloudellisia tunnuslukuja

ALUETALOUSDYNAMIIKAN TUNNUSLUVUT VIITOSTIEN VERROKKIKUNTIEN OSALTA

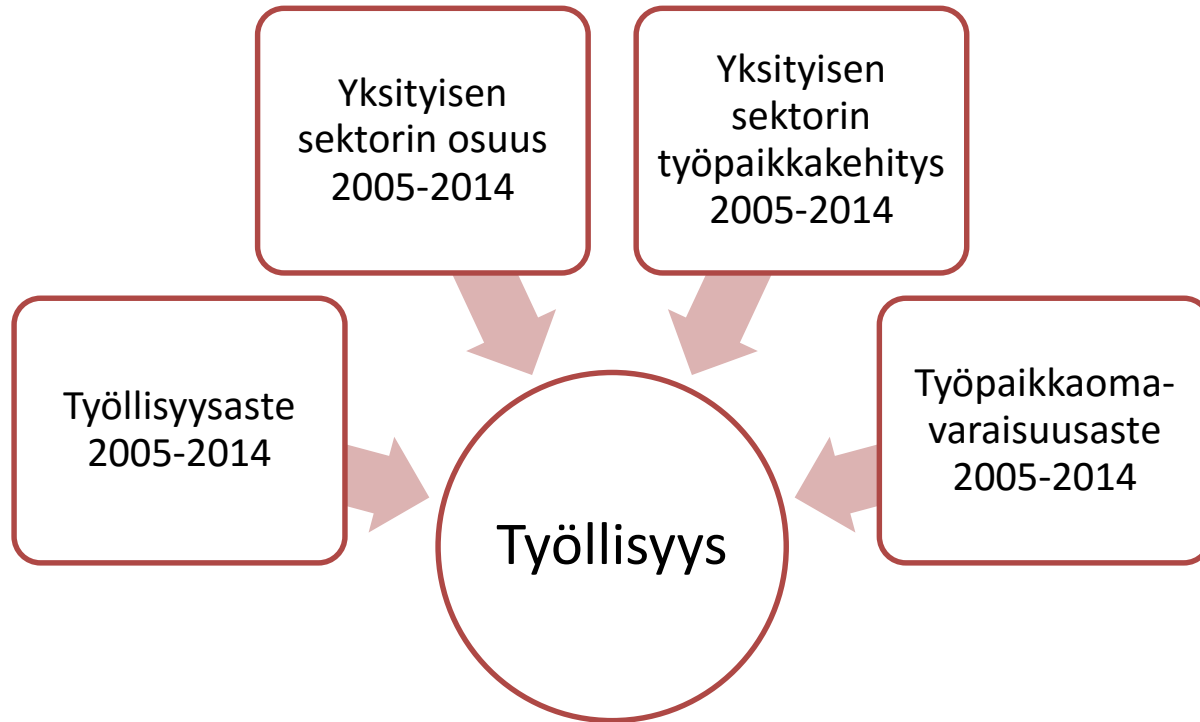
KUNTA	TALOUDELLINEN HUOLTOSUHDE 2014	YRITYSKANTA 1000/AS 2015	KUNNALLISVERO-TETTAVAT TULOT 2014 €/AS	BKT/AS 2014 (SEUTU)
KUOPIO	1,41	51,5	3743	34 368*
SIILIJÄRVI	1,35	47,8	3956	-
VARKAUS	1,91	51,9	3566	30 478*
YLÄ-SAVON SEUTU	1,79	61,3	3126	27 432
KOKO MAA KESKIVARVO	1,63	75,3	3374	37 602
KOKO MAA MEDIAANI	1,62	71,5	3294	29 201

*Seutukuntatasolla

ALUETALOUSDYNAMIIKKA

- Aluetaloudynamiikkaa analysoitiin neljän muuttujan avulla: taloudellinen huoltosuhde, BKT euroa asukasta kohden, toimivien yritysten määrä ja kunnallisverotettavat tulot
- **lisalmen aluetaloudelliset tunnusluvut olivat kohtalaiset verrattuna muihin Ylä-Savon seudun kuntiin ja koko maan keskiarvoon.** Ylä-Savon seudun kuntien aluetaloudelliset tunnusluvut olivat määrällisesti heikompia kuin koko maassa keskimäärin, mutta suhteellinen kasvu ylitti koko maan kasvun kokonaistuotannossa (BKT) ja kunnallisverotettavissa tuloissa.
- **lisalmen taloudellinen huoltosuhde oli muista Ylä-Savon seudun kunnista poiketen hieman kilpailukykyisempi kuin maassa keskimäärin.** lisalmen taloudellinen huoltosuhde heikkeni kuitenkin vuosien 2005-2014 aikana enemmän kuin Ylä-Savon seudulla keskimäärin, mutta kuitenkin samaa tahtia kuin koko maassa keskimäärin. Muista Ylä-Savon kunnista vain Vieremä onnistui alittamaan maan keskiarvon ja mediaanin taloudellisen huoltosuhteen osalta. Osassa Ylä-Savon kuntia taloudellinen huoltosuhde oli hyvin heikko.
- lisalmen yrityskanta suhteessa keskilukukuun kasvoi vuosien 2005-2014 aikana. Kasvu jäi kuitenkin vain kolmasosaan suhteessa koko maan keskimääräiseen yrityskannan kasvuun. **lisalmen toimivien yritysten määrä eli yrityskanta suhteessa keskilukukuun oli selvästi alhaisempi kuin koko maassa keskimäärin ja jäi jälkeen Ylä-Savon seudun muista kunnista.** Osittain yrityskannan alhaisuutta selittää alueella olevat suuret veturiyritykset.
- **lisalmen kunnallisverotettavat tulot olivat korkeammat kuin koko maassa keskimäärin.** Lisäksi verotettavien tulojen määrä kasvoi enemmän kuin koko maassa vuosina 2005-2014. lisalmen kunnallisverotettavat tulot olivat hieman vajaa 400 euroa asukasta kohden korkeammat kuin Ylä-Savon seudulla.

TYÖLLISYYSDYNAMIIKKA

TYÖLLISYYSASTE (%) VUOSINA 2005-2014

- Muuttuja kuvaa kunnassa asuvien 18-64-vuotiaiden työllisten osuutta (%) suhteessa vastaavankäiseen väestöön.
- Työllisyysaste on yksi tärkeimmistä alueen dynamiikkaa kuvaavista muuttujista. Työllisyysasteen keskiarvo oli koko maassa 68 % vuoden 2014 lopussa. Nykyisen hallitusohjelman tavoite on 72 %
- **Iisalmen työllisyysaste oli 64,2 % vuoden 2014 lopussa, joka jäi selvästi jälkeen koko maan keskiarvosta. Iisalmen työllisyysaste koheni jonkin verran vuosien 2005-2014 välisenä aikana**
- Ylä-Savon seudun työllisyysaste oli vain 62,3 %. Kuntien väliset erot olivat suuret. Koko maan keskiarvon ylitti vain Vieremän kunta. Keiteleen työllisyysaste koheni merkittävästi ajanjakson aikana

KUNTA	2005	2010	2014	MUUTOS %-YKSIKKÖÄ 2005-2014	MUUTOS % 2005-2014
IISALMI	63,4	65,6	64,2	+ 0,6	+ 0,9
KEITELE	61,4	61,9	66,7	+ 5,3	+ 8,6
KIURUVESI	61,3	61,2	62,0	+ 0,7	+ 1,4
LAPINLAHTI	63,3	62,3	64,1	+ 0,8	+ 1,3
PIELAVESI	58,8	60,2	61,2	+ 2,4	+ 4,1
SONKAJÄRVI	58,0	59,5	59,7	+ 1,7	+ 2,9
VIEREMÄ	66,3	67,8	68,8	+ 2,5	+ 3,8
KOKO SEUTU	62,3	63,4	63,7	+ 1,4	+ 2,2
KOKO MAA KESKIARVO	68,2	68,9	68,0	- 0,2	- 0,3

YKSITYISEN SEKTORIN OSUUS (%) ALUEEN TYÖ- PAIKOISTA 2005-2014

- Muuttuja kuvaa yksityisen sektorin työpaikkojen osuutta suhteessa alueen kaikkiin työpaikkoihin (kunnat, valtio, valtioenemmistöinen osakeyhtiö, yksityinen sektori ja yrittäjät)
- Yksityisen sektorin osuus koko maan työpaikoista oli 48,2 % ja mediaani 48,5 % vuoden 2014 lopussa.
- **Iisalmen yksityisen sektorin osuus työpaikoista oli koko maan keskiarvoa ja mediaania yli 10 prosenttia suurempi! Iisalmen yksityisen sektorin osuus on myös kasvanut huomattavasti nopeammin kuin koko maassa keskimäärin.**
- Ylä-Savon seudun yksityinen sektori oli hieman maan keskiarvoa suurempi ja kasvanut selvästi keskiarvoa enemmän vuosien 2005-2014 aikana. Keiteleessä yksityisen sektorin osuus työpaikoista oli suurin, mutta kasvu oli ylivoimaisesti suurinta Vieremässä: Vieremässä yksityisen sektorin osuus työpaikoista kasvoi lähes 10 prosentilla.

KUNTA	2005	2010	2014	MUUTOS 2005-2014
IISALMI	57,1	59,1	59,2	2,1
KEITELE	65,5	63,4	63,7	-1,9
KIURUVESI	37,1	41,4	39,7	2,6
LAPINLAHTI	48,6	48,0	47,3	-1,3
PIELAVESI	37,6	39,2	37,0	-0,6
SONKAJÄRVI	35,3	40,9	34,2	-1,1
VIEREMÄ	50,5	55,9	60,2	9,7
KOKO SEUTU	49,9	52,3	52,2	2,2
KOKO MAA KESKiarvo	47,8	48,9	48,2	0,4
KOKO MAA MEDIAANI	48,4	49,5	48,5	0,1

Lähde: Tilastokeskus, työssäkäynti/alueen työpaikat työnantajasektoreittain

YKSITYISEN SEKTORIN TYÖPAIKKAKEHITYS VUO- SINA 2005-2014

- Muuttuja kuvaa yksityisen sektorin työpaikkojen määrän muutosta vuosien 2005-2014 aikana
- Yksityisen sektorin työpaikkojen määrä väheni koko maassa noin 3000 työpaikalla (-0,2 %) vuosien 2005-2014 välisenä aikana
- **Iisalmessa yksityisen sektorin työpaikkojen määrä kasvoi vuosina 2005-2014. Muutos oli määrällisesti vähäinen, mutta yleiseen kehitykseen verrattuna positiivinen ja alueen kannalta hyvä signaali.**
- Ylä-Savon seudulta katosi suhteellisesti enemmän työpaikkoja kuin koko maasta. Seudun kuntien välillä oli hyvin suuria eroja: Sonkajärveltä katosi lähes joka neljäs yksityisen sektorin työpaikka, kun taas Vieremässä yksityisen sektorin työpaikkojen määrä kasvoi huimat 28 prosenttia.
- **Iisalmi ja Vieremä olivat ainoat positiivisen kasvun kunnat Ylä-Savon seudulla.**

KUNTA	2005	2010	2014	MUUTOS ABS. 2005-2014	MUUTOS % 2005-2014
IISALMI	5230	5544	5341	111	2,1
KEITELE	798	676	692	-106	-13,3
KIURUVESI	1144	1212	1082	-62	-5,4
LAPINLAHTI	1661	1568	1479	-182	-11,0
PIELAVESI	595	600	496	-99	-16,6
SONKAJÄRVI	539	576	415	-124	-23,0
VIEREMÄ	879	1021	1125	246	28,0
KOKO SEUTU	10846	11197	10630	-216	-2,0
KOKO MAA	1 320 327	1 356 119	1 317 491	-2836	-0,2

Lähde: Tilastokeskus, työssäkäynti/alueen työpaikat työnantajasektoreittain

TYÖPAIKKAOMAVARAISUUS- ASTE (%) VUOSINA 2007- 2014

- Muuttuja kuvaa kunnassa sijaitsevien työpaikkojen määrä suhteessa kunnassa olevien työllisten määrään: koko maan suhdeluku on 100
- Iisalmen työpaikkaomavaraisuusaste oli hyvä ja ylitti selvästi koko maan raja-arvon 100. Iisalmissa oli 106,2 työpaikkaa 100 työllistä kohden. Työpaikkaomavaraisuusaste nousi hieman vuosien 2007-2014 välisenä aikana
- Ylä-Savon työpaikkaomavaraisuusaste oli kilpailukykyinen ja ylitti Iisalmen tavoin selvästi rajan 100. Vieremän ja Keiteleen omavaraisuusaste kuului kuntien parhaaseen viidennekseen: Vieremän omavaraisuusaste nousi merkittävästi 2007-2014. Sen sijaan omavaraisuusaste laski Sonkajärvellä, Kiuruvedellä ja Pielavedellä, joissa oli jo valmiiksi selvästi muita seudun kuntia alhaisempi työpaikkaomavaraisuusaste.

KUNTA	2007	2010	2014	MUUTOS %-YKSIKKÖÄ 2007-2014	MUUTOS % 2005-2014
IISALMI	104,8	104,6	106,2	+ 1,4	+ 1,3
KEITELE	119,3	114,3	120,8	+ 1,5	+ 1,3
KIURUVESI	91,1	91,6	89,8	- 1,3	- 1,4
LAPINLAHTI	86,6	84,9	84,1	- 2,5	- 2,9
PIELAVESI	86,8	93,1	87,8	+ 1,0	+ 1,2
SONKAJÄRVI	89,4	86,1	83,8	- 5,6	- 6,3
VIEREMÄ	111,5	114,0	124,3	+ 12,8	+ 11,5
KOKO SEUTU					
KOKO MAA KESKIVARVO	100,0	100,0	100,0	0	0

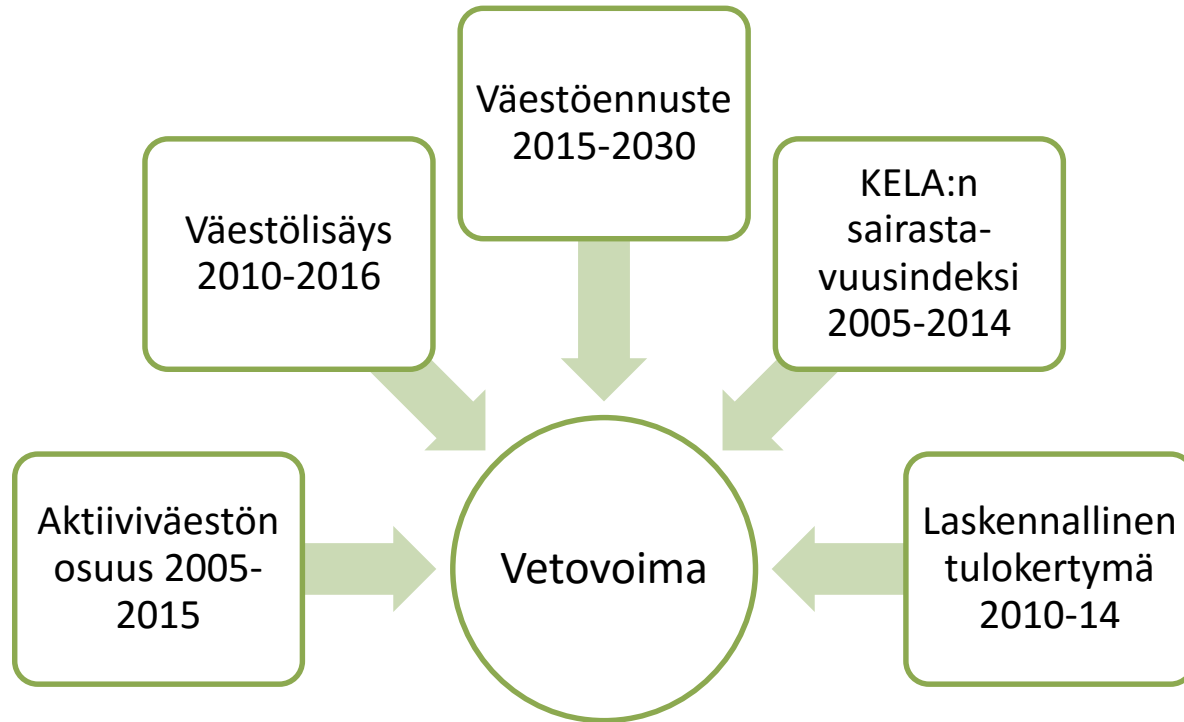
TYÖLLISYYSDYNAMIIKAN TUNNUSLUVUT VIITOSTIEN VERROKKIKUNTIEN OSALTA

KUNTA	TYÖLLISYYSASTE % 2014	YKSITYISEN SEKTO- RIN %-OSUUS 2014	YKSITYISEN SEKTO- RIN MUUTOS % 2005-2014	TYÖPAIKKAOMAVA- RAISUUSASTE % 2014
KUOPIO	65,1	51,4	12,4	106
SIILIJÄRVI	71,8	52,5	22,0	76,9
VARKAUS	58,5	62,3	-25,4	111,5
YLÄ-SAVON SEUTU	63,7	52,2	-2,0	-
KOKO MAA KESKIJARVO	68,0	48,2	-0,2	100
KOKO MAA MEDIAANI	66,8	48,5	-9,2	-

TYÖLLISYYSDYNAMIIKKA

- Työllisyysdynamiiikkaa analysoitiin neljän muuttujan avulla: työllisyysaste, yksityisen sektorin osuus kaikista alueen työpaikoista, yksityisen sektorin työpaikkakehitys ja alueen työpaikkaomavaraisuusaste
- **lisalmen työllisyysdynamiiikan tunnusluvut olivat hyvät ja kilpailukykyiset koko maahan verrattuna lukuun ottamatta työllisyysastetta.** Ylä-Savon seudun työllisyysdynamiiikan tunnusluvuissa oli suurta hajontaa seudun kuntien välillä. lisalmen lisäksi Vieremän ja Keiteleen kunnat erottuivat positiivisesti edukseen.
- Työllisyysasteen alhaisuus on lisalmen kaupungin ja koko Ylä-Savon seudun heikkous lukuun ottamatta Vieremän kuntaa. Työllisyysaste on merkittävästi alhaisempi kuin koko maan keskiarvo.
- **lisalmen yksityisen sektorin osuus kaikista työpaikoista oli selvästi korkeampi kuin maassa keskimäärin: yksityisen sektorin osuus oli lähes 10 %-yksikköä korkeampi kuin keskimäärin koko maassa.** Lisäksi yksityisen sektorin osuus kasvoi lisalmessa enemmän kuin maassa keskimäärin vuosien 2005-2014 aikana. Myös koko Ylä-Savon yksityisen sektorin osuus ja kasvu oli ripeämpää kuin maassa keskimäärin. Seudun sisällä oli huomattavia eroja yksityisen sektorin koossa (esim. Keitele 63,7% vrt. Sonkajärvi 34,2%).
- Yksityisen sektorin työpaikkojen määrä väheni koko maassa vuosina 2005-2015. Yksityisen sektorin työpaikkojen määrä kuitenkin kasvoi lisalmessa muun maan kehityksestä poiketen (+2,1) ja Vieremällä. Ylä-Savon seudun sisällä oli suuria eroja yksityisen sektorin työpaikkakehityksessä ja muutoksessa vuosina 2005-2014.
- Työpaikkaomavaraisuus ylitti kriittisen rajan 100 sekä lisalmessa että Ylä-Savon seudulla. **lisalmen työpaikkaomavaraisuusaste oli hyvällä tasolla (106,2 %) seutukeskusten joukossa.** Vieremän ja Keitelen työpaikkaomavaraisuusaste kuului kuntien parhaaseen viidennekseen

VETOVOIMADYNAMIIKKA

15-64 –VUOTIAIDEN OSUUS (%) ALUEEN VÄESTÖSTÄ

- Muuttuja kuvaa alueen 15-64 –vuotiaan väestön osuutta koko alueen väestöstä vuosina 2005-2015
- Koko maassa 15-64 –vuotiaan väestön osuuden keskiarvo oli 63,2 % ja mediaani 58,4 % vuonna 2015. **Työikäisen väestön osuus väheni -3,5 %-yksikköä vuosina 2005-2015!**
- Iisalmen aktiivi-ikäisen väestön osuus ylitti koko maan mediaanin, mutta jäi alhaisemmaksi kuin koko maan keskiarvo. Iisalmen työikäisen väestön osuus väheni samaa vauhtia kuin koko maassa keskimäärin. Iisalmen työikäisen väestön osuus oli korkein suurin Ylä-Savon seudun kunnista.
- Ylä-Savon seudun työikäisen väestön osuus oli matalampi kuin koko maassa keskimäärin. Kaikki seudun kunnat jäivät koko maan keskiarvon alle. Ylä-Savon seudun sisällä oli suuria eroja: esimerkiksi Pielavedellä työikäisten osuus oli vain vähän yli puolet koko väestöstä. Työikäisten osuus oli korkein Iisalmissa ja Vieremällä.

ALUE	2005	2010	2015	MUUTOS %-YKSIK- KÖÄ 2005-2015	MUUTOS % 2005-2015
IISALMI	66	65,1	61,7	-4,3	-6,5
KEITELE	63,5	61,7	58,2	-5,3	-8,3
KIURUVESI	60,3	60,9	58	-2,3	-3,8
LAPINLAHTI	62,9	62,6	59,5	-3,4	-5,4
PIELAVESI	58,8	56,7	52,5	-6,3	-10,7
SONKAJÄRVI	63,2	62,1	57,7	-5,5	-8,7
VIEREMÄ	62,4	62,6	60,3	-2,1	-3,4
KOKO SEUTU KESKIARVO	62,4	61,7	58,3	-4,2	-6,7
KOKO MAA KESKIARVO	69,4	68,5	65,0	-4,4	-6,4
KOKO MAA MEDIAANI	63,2	62,1	58,5	-4,75	-7,5

VÄESTÖNLISÄYS VUOSINA 2010-2016/10

- Muuttuja kuvaa väestönlisäystä eli alueen luonnollisen väestönlisäyksen, kuntien välisen nettomuuton ja nettomaahanmuuton yhteismäärää vuosina 2010-2016
- Koko maan väestönlisäys oli yhteensä noin 128800 henkilöä (+2,4 %) vuosien 2010-2016 välisenä aikana.
- **Iisalmen väkiluku laski alle 300 henkilöllä (-1,3 %) vuosina 2010-2016. Iisalmen väestön väheneminen oli maltillista verrattuna Ylä-Savon seudun muihin kuntiin.**
- Ylä-Savon seudun väkiluku väheni noin – 2900 henkilöllä (-4,9 %). Väestö väheni kaikissa seudun kunnissa. Väestö väheni suhteessa väestöpohjaan eniten Sonkajärvellä ja Keiteleessä.

ALUE	VÄKILUKU 2010	VÄKILUKU 2016/11	VÄESTÖNLISÄYS ABS. 2010- 2016/11	VÄESTÖNLISÄYS MUUTOS % 2010-2016/11
IISALMI	22 095	21 806	-289	-1,3
KEITELE	2 542	2 338	-204	-8,0
KIURUVESI	9 157	8 443	-714	-7,8
LAPINLAHTI	10 412	9 882	-530	-5,1
PIELAVESI	5 087	4 696	-391	-7,7
SONKAJÄRVI	4 671	4 207	-464	-9,9
VIEREMÄ	3 982	3 723	-259	-6,5
KOKO SEUTU	57 946	55 095	-2 851	-4,9
KOKO MAA	5 374 499	5 503 347	128 848	2,4

VÄESTÖKEHITYS ENNUS- TEEN MUKAAN VUOSINA 2015-2035

- Muuttuja kuvaa alueen väestönkehitystä Tilastokeskuksen (2015) väestöennusteen mukaan vuosina 2015-2035.
- Koko maan väestö kasvaa ennusteen mukaan yhteensä 6,1 prosentilla eli 334 980 henkilöllä vuosien 2015-2035 aikana.
- **Iisalmen väkiluku vähenee ennusteen mukaan noin 400 henkilöllä (-1,7 %). Iisalmen väestön väheneminen on maltillista ja lähellä tasapainoa. Iisalmen kehitys poikkeaa melko vahvasti muiden Ylä-Savon seudun kuntien ennusteesta.**
- Ylä-Savon seudun väkiluku laskee ennusteen mukaan noin 5 300 henkilöllä eli lähes 10 prosentilla vuoteen 2035 mennessä. Väkiluku vähenee yli 10 %:lla kaikissa muissa seudun kunnissa kuin Iisalmissa ja Vieremällä. Sonkajärven väkiluku laskee ennusteen mukaan viidenneksellä kahden vuosikymmenen aikana.

ALUE	VÄKILUKU 2015	VÄKILUKU 2035	MUUTOS ABS. 2015-2030	MUUTOS % 2015-2030
IISALMI	22 111	21 726	-385	-1,7
KEITELE	2 368	1 974	-394	-16,6
KIURUVESI	8 644	7 303	-1 341	-15,5
LAPINLAHTI	10 013	8 944	-1 069	-10,7
PIELAVESI	4 715	3 889	-826	-17,5
SONKAJÄRVI	4 260	3 360	-900	-21,1
VIEREMÄ	3 785	3 432	-353	-9,3
KOKO SEUTU	55 896	50 628	-5 268	-9,4
KOKO MAA	5 490 245	5 825 225	334 980	6,1

KELA:n SAIRASTAVUUSINDEKSI VUOSINA 2005-2015

- Muuttuja kuvaa, kuinka tervettä tai sairasta alueen väestö on suhteessa koko maan keskiarvoon (100): mitä alhaisempi on indeksiluku, sitä perusterveempää on alueen väestö ja päinvastoin. Luvut perustuvat kolmeen muuttujaan, jotka ovat kuolleisuus, työkyvyttömyyseläkkeellä olevat ja erityiskorvattavia lääkkeitä saavat
- Iisalmen sairastavuusindeksi oli korkea muiden Ylä-Savon seudun, Pohjois-Savon ja Itä-Suomen kuntien tavoin. Iisalmen indeksi oli Ylä-Savon seudun kunnista alhaisin, mutta ylitti selvästi koko maan keskiarvon ja mediaanin. Sairastavuusindeksi heikkeni jonkin verran vuosina 2005-2015.
- Ylä-Savon seudun kuntien sairastavuusindeksi oli huomattavasti koko maan keskiarvoa ja mediaania korkeampi. Indeksi myös heikkeni nopeammin kuin maassa keskimäärin. Sairastavuusindeksi oli kaikkien kuntien heikoimmassa viidenneksessä Kiuruvedellä, Pielavedellä ja Sonkajärvellä

ALUE	2005	2010	2015	MUUTOS %-YKSIKKÖÄ 2005-2015	MUUTOS % 2005-2015
IISALMI	115,3	117,4	117,8	2,5	2,2
KEITELE	120,8	121,5	117,2	-3,6	-3,0
KIURUVESI	127,3	129,8	131,2	3,9	3,1
LAPINLAHTI	128,7	124,7	126	-2,7	-2,1
PIELAVESI	125,7	127,7	131,3	5,6	4,5
SONKAJÄRVI	125,5	120,7	127,1	1,6	1,3
VIEREMÄ	120	120,8	120,1	0,1	0,1
KOKO SEUTU KESKIARVO	123,3	123,2	124,4	1,1	0,9
KAIKKI KUNNAT KESKIARVO	106,8	107,0	107,3	0,5	0,4
KAIKKI KUNNAT MEDIAANI	105,9	106,3	106,9	1,0	0,9

Lähde: Sotkanet: KELA:n sairastavuusindeksi

MUUTTOLIIKKEEN LASKENNALLINEN TULOKERTYMÄ VUOSINA 2010-2014

- Muuttoliikkeen laskennallinen tulokertymä sisältää kaikkien alueen tulo- ja lähtömuuttajien kaikki tulot yhden kalenterivuoden aikana: tulokertymä voi olla joko positiivinen (=alue hyötyy muuttajien rakenteesta) tai negatiivinen (alue kärsii rasitteita muuttajien rakenteesta).
- Kaikkien Suomen kuntien laskennallisen tulokertymän keskiarvo oli vuosien 2010-2014 aikana 46,3 euroa asukasta kohden ja mediaani 14,3 euroa asukasta kohden. **Keskiverto-kunta siis hyötyi hieman taloudellisesti muuttoliikkeestä.**
- Iisalmen muuttoliikkeen laskennallinen tulokertymä oli keskimäärin -34 euroa asukasta kohden vuodessa vuosina 2010-2014. Iisalmen lähtömuuttajien tulokertymä oli toisin sanoen keskimäärin noin 753 000 euroa vuodessa korkeampi kuin tulomuuttajien vuosina 2010-2014
- Ylä-Savon seudun muuttoliikkeen laskennallinen tulokertymä oli 10,6 miljoonaa euroa vuosina 2010-2014 eli keskimäärin negatiivinen noin 2,1 miljoonaa euroa vuodessa. Muuttajien rakenteesta hyötyi taloudellisesti vain Pielavesi ja Lapinlahden tilanne oli lähes tasapainossa. Muuttajien rakenne oli taloudellisesti epäedullisin suhteessa väestöpohjaan Sonkajärvellä ja Vieremässä.

ALUE	MUUTTOLIIKKEEN LASKENNALLINEN TULOKERTYMÄ YHTEENSÄ EUROA 2010-2014	MUUTTOLIIKKEEN LASKENNALLINEN TULOKERTYMÄ PER VUOSI 2010-2014	MUUTTOLIIKKEEN LASKENNALLINEN TULOKERTYMÄ EUROA PER VUOSI PER ASUKAS 2010-2014
IISALMI	-3 766 000	-753 100	-34,0
KEITELE	-905 000	-181 000	-73,10
KIURUVESI	-2 054 00	-411 000	-45,70
LAPINLAHTI	-234 000	-46 700	-4,50
PIELAVESI	985 000	197 000	40,0
SONKAJÄRVI	-2 991 000	-598 200	-133,10
VIEREMÄ	-1 669 000	-333 800	-84,90
YLÄ-SAVON SEUTU	-10 633 000	-2 127 000	-37,20

Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

VETOVOIMADYNAMIIKAN TUNNUSLUVUT VIITOSTIEN VERROKKIKUNTIEN OSALTA

ALUE	15-64 V. %- OSUUS 2015	VÄESTÖN LISÄYS VUOSINA 2010-2016/11	VÄESTÖMUU- TOS % VUOSINA 2015-2035	KELA:N SAIRASTA- VUUSINDEKSI 2015	MUUTTOLIIKKEEN LASKENNALLINEN TULOKERTYMÄ EUROA PER VUOSI PER ASUKAS 2010-2014
KUOPIO	65,7	5827	11,5	114,5	25,3
SIILIJÄRVI	61,8	734	5,5	105,5	103,5
VARKAUS	60,5	-1302	-14,1	125,7	-114,1
YLÄ-SAVON SEUTU	58,3	-2851	-9,4	124,4	-37,2

VETOVOIMADYNAMIIKKA

- Vetovoimadynamiikkaa analysoitiin viiden muuttujan avulla: aktiivi-ikäisen väestön osuus (15-64), väestönlisäys vuosina 2010-2016, tuleva väestökehitys väestöennusteen mukaan vuosina 2015-2030, KELA:n sairastavuusindeksi ja muuttoliikkeen laskennallinen tulokertymä (€/as.).
- **Iisalmen ja Ylä-Savon seudun heikkoudet liittyvät vetovoimadynamiikkaan: kaikki vetovoimaan liittyvät tunnusluvut jäivät heikoimmaksi kuin maassa keskimäärin.** Iisalmen kaupungin kehitys poikkesi edukseen muiden Ylä-Savon seudun kuntien tilanteesta, mutta kaupunki ei ole yksin riittävän vahva seutukeskus pysäyttämään negatiivista väestön supistumiskierrettä ja muuttotappiota. Koko seudun, maakunnan ja laajan Itä-Suomen alueen heikkoutuna on lisäksi sairastavuus.
- Iisalmen työikäisen väestön osuus oli korkeampi kuin Ylä-Savon seudulla keskimäärin. **Iisalmen työikäisen väestön osuus oli alhaisempi kuin koko maassa keskimäärin, mutta ylitti koko maan mediaanin.** Työikäisen väestön määrä väheni samassa suhteessa kuin koko maassa. Työikäisen väestön osuus oli seudun kunnista korkein Iisalmissa.
- Väkiluku supistui kaikissa alueen kunnissa vuosien 2005-9/2016 aikana. **Iisalmen väki väheni maltillisesti ja tilanne on lähellä tasapainoa toisin kuin muissa seudun kunnissa.** Ylä-Savon seudun väkiluku vähenee melko rajusti väestöennusteen mukaan edelleen vuosina 2015-2035. **Iisalmi on ainoa seudun kunnista, joissa väkiluvun väheneminen on vähäistä.**
- **Iisalmien ja Ylä-Savon seudun kaikkien kuntien sairastavuusindeksi oli selvästi korkeammalla tasolla kuin maassa keskimäärin.** Tilanne on samankaltainen sekä Pohjois-Savon maakunnassa että laajemmin koko Itä-Suomessa. Useissa alueen kunnissa sairastavuusindeksi oli yhtä korkea kuin koko maan heikoimman viidenneksen kunnissa. Iisalmen sairastavuusindeksi oli toiseksi matalin seudun kunnista.
- **Iisalmen muuttoliikkeen laskennallinen tulokertymä oli -34 euroa asukasta kohden vuodessa vuosina 2010-2014.** Iisalmen muuttajien tulokertymä oli negatiivinen keskimäärin noin -753 000 euroa vuodessa. Ylä-Savon seudun muuttoliikkeen laskennallinen tulokertymä oli vuodessa keskimäärin -2,1 miljoonaa euroa negatiivinen. Pielavesi oli ainoa seudun kunnista, joka hyötyi taloudellisesti muuttajien rakenteesta.

3. Johtopäätökset

**”Kaupunkien ja
koirien maailmassa
asenne ratkaisee, ei
koko”**

- Matti Apunen 2016 -

Johtopäätökset kuutena teesinä!

- 1. lisalmen positio Ylä-Savon seutukeskuksena tulee selvästi esiin kaikilla elinvoimaisuuden tunnusluvuilla.** lisalmen alueellinen rooli paikallisena ja seudullisena keskittymänä on vahva. lisalmen vahvuudet rajoittuvat kuitenkin seutukeskuksena toimimiseen. Kaupungin koko ja kriittinen massa eivät riitä yksin kokonaisvaltaiseen menestymiseen alueiden välisessä kilpailussa. **lisalmen rajallinen koko asukas- ja työpaikkakeskittymänä sekä lievä sijaintihaitta on paikattavissa vain seudulliset voimavarat kokoamalla ja hyödyntämällä ketteriä toimintamalleja nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä.** Ylä-Savon seutu on alue- ja yhdyskuntarakenteen näkökulmasta ja saavutettavuuden näkökulmasta kohtuullisen kompakti alue lisalmen maantieteellisen sijainnin ansiosta, mutta seutu ei ole toiminnallisesti eikä varsinkaan henkisesti yhtenäinen kokonaisuus. Seudun kuntien välillä on elinvoimaisuuden tunnuslukujen perusteella melko suurta hajontaa ja osittain terveen kilpailun lisäksi haitallista kilpailua. Tilanne on elinvoimaisuuden tunnuslukujen perusteella kilpailukykyisin lisalmessa, Vieremällä ja Keiteleellä.
- 2. lisalmen kaupungin suurin vahvuus liittyy työllisyysdynamikkaan ja työpaikkakehitykseen.** lisalmessa avoimen sektorin osuus ja merkitys on positiivisten kerrannaisvaikutusten osalta poikkeuksellisen suuri. Vahva teollinen perusta ja vientivetoinen elinkeinoelämä luovat vankan perustan ja mahdollistavan potentiaalin alueen johdonmukaiselle pidemmän aikavälin kehittämiseksi. Avoimen sektorin työpaikkakehitys on ollut positiivista suhteessa koko maan kehitykseen vuosina 2005-2014. Työpaikkaomavaraisuusaste (%) on hyvä. Työllisyysdynamikan ainoana heikkoutuna on alhainen työllisyysaste muiden Itä-Suomalaisten seutujen tavoin. **Alueen kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävät veturiyritykset ovat ehdoton tulevaisuuden voimavara, sillä niiden ympärille on muodostunut alueen kehitystä laaja-alaisesti tukeva ekosysteemi.** Kolikon toisella puolella on erityisesti lisalmessa toimivien yritysten määrän alhaisuus suhteessa väestöpohjaan. lisalmen alue- ja paikallistalouden tunnusluvut ovat kohtalaiset seutukeskukselle, joka ei sijaitse suuren kaupungin tai kaupunkiseudun välittömässä läheisyydessä.

Johtopäätökset kuutena teesinä!

3. **lisalmen kaupungin ja Ylä-Savon suurin heikkous liittyy vetovoimadynamiikkaan.** lisalmen demografinen kilpailukyky on tyydyttävä, mutta muu seutu ympärillä on heikko ja edelleen heikkenemässä. Alueen vetovoiman kannalta suurimmat haasteet liittyvät supistuvaan väestökehitykseen, muuttotappioihin ja Kuopion imuun. Kuopion kasvu on Ylä-Savon seudun kannalta sekä vahvuus että heikkous strategista valinnoista riippuen. **lisalmen väestökehitys on muiden seudun kuntien tavoin negatiivinen, mutta kuitenkin maltillinen ja hallittavissa oleva.** lisalmen lähtökohtaisena etuna on vahva historia, identiteetti, perinteet ja kaupunkimainen rakenne, jonka varaan alueen seudullinen tuotanto-, -työpaikka-, osaamis- ja palvelukeskittymä voi luoda vetovoimaisuutta ja houkuttelevuutta vahvistavia rakenteita ja konkreettisia toimenpiteitä. lisalmen tulevan väestökehityksen kannalta kriittisin tekijä on alueen houkuttelevuus sekä suhteessa Ylä-Savon seudun sisäiseen kehitykseen että lisalmen vetovoimaan suhteessa ulkopuolisiin paluumuutto-, asukas-, yritys- ja investointivirtoihin. Ylä-Savon seudun sisäisen dynamiikan näkökulmasta lisalmi on itsestäänselvä keskus, jonka vahvistuminen on keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä koko seudun yhteinen etu. Seudun ulkopuolisten ”virtojen” houkuttelemiseksi esimerkiksi By lisalmi on tärkeä elinvoimaa ja vetovoimaa tukeva avaus, johon kaupungin kannattaa panostaa mieluummin enemmän kuin vähemmän.
4. **lisalmen strategiset vahvuudet liittyvät ulkopuolisiin silmin alueen vahvoihin vientiyrityksiin, kaupunkimaiseen taajamarakenteeseen ja lisalmen tarinaan.** Alueen vientiyritykset ja niihin kytkeytyvät tulevaisuuden osaamisalat luovat perustan alueen nykyiselle elinvoimaisuudelle ja tulevalle kasvuille. lisalmen kaupunkirakenne mahdollistaa kokoaan isomman palvelurakenteen ja paikkaa voidaan kutsua perustellusti kaupan ja palvelujen seudulliseksi keskuksesi. Varsinkin yksityinen palvelutarjonta on toistaiseksi monipuolinen suhteessa kaupungin kokoon. **lisalmen tarinassa on olennaista ihmiset ja arjen sujuvuus, historia, kulttuuri ja identiteetti niin sanottuna vanhana kaupunkina.**

Johtopäätökset kuutena teesinä!

- 5. Iisalmen strategiset heikkoudet liittyvää vetovoimaan, asemaan koulutuskaupunkina ja sijaintiin.** Iisalmen vetovoima on kohtalainen, mutta muun seudun supistuva väestönkehitys luo haitallisen negatiivisen noidankehän, joka synnyttää esteitä alueen markkinoinnille ja vetovoimalle. **Kriittinen tekijä on Iisalmen asema jatkossa koulutus- ja sivistyskaupunkina:** koulusrakenteeseen liittyvät reformit eri koulutustasojen osalta on suurin haaste Iisalmen kaltaisille maakuntien keskustaajamien ulkopuolisille seutukeskuksille. Osaamisen työvoiman saatavuus voi muodostaa jatkossa entistäkin suuremman pullonkaulan alueen vientiyritysten kannalta. Iisalmen nykyisen kaupunkistrategian vahvuutena todetaan olevan ”keskeinen sijainti ja hyvä liikenteellinen saavutettavuus”. Sijaintietuun ja saavutettavuuteen liittyvät vahvuudet ja heikkoudet ovat suhteellisia kysymyksiä. Iisalmen vahvuutena on periaatteessa keskeiset valtatie- ja ratayhteydet sekä kasvavan Kuopion läheisyys, mutta käytännössä Iisalmen ja Kuopion välillä ei ole toimivaa ja sujuvaa liikennekäytävää kasvukäytävästä puhumattakaan sekä aikaetäisyyttä ei ole kyetty lyhentämään. **Iisalmen kohdalla raja sijaintiedun ja sijaintihaitan välillä on mitä suurimmassa määrin näkökulmakysymys.**
- 6. Alueiden vetovoimatekijät voidaan luokitella kuuteen päätekijään: kovat vetovoimatekijät, sijaintitekijät, pehmeät vetovoimatekijät, identiteettitekijät, mainetekijät ja villit kortit.** Iisalmen vahvuus seutukeskuksena on perustunut koviin vetovoimatekijöihin eli asemaan alue- ja paikallistalouden, vientiyritysten, osaamisen ja koulutustarjonnan sekä palvelujen alueellisena keskittymänä. **Alueiden välisessä kilpailussa ”paikkaan liittyvissä valinnoissa” korostuu jatkossa aikaisempaa enemmän pehmeät vetovoima- ja mainetekijät.** Pehmeä vetovoima tarkoittaa tiivistetysti paikan henkeä ja fiilistä, tapahtumia ja elämyksiä, vetovoimapalveluita, kaupunkimaisuutta yhdistettynä luonnonläheisyyteen, hyviä harrastusmahdollisuuksia jne. Maine taas on usean tekijän summa, jonka perusteella potentiaaliset asukkaat, yritykset ja investorit tekevät sijaintipäätöksiä. Iisalmen kannattaa panostaa ja tuoda isosti näkyväksi perinteisten kovien vetovoimatekijöiden rinnalle pehmeitä vetovoimatekijöitä. **Iisalmen etuna on vahva paikkaan liittyvä identiteetti ja historia sekä useita yrityksiä, jotka luovat merkittävän potentiaalikirjoituksen tarinallistamiseen perustuvalle aluekehitykselle. Alueen tunnettuus ja mainekuvan vahvistaminen kannattaa asettaa yhdeksi strategiseksi tavoitteeksi.**

Lisätietoja

Timo Aro

@timoaro

timokaro@gmail.com

045 657 7890

A black and white photograph of two hands, palms facing each other, with fingers curled to form a heart shape. The hands are positioned against a light, textured background.

Kiitos!